

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ირაკლი მაკალათია

საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის
სტატისტიკური კვლევა

ეკონომიკის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

თბილისი
2014

ნაშრომი შესრულებულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, ეკონომიკური და სოციალური სტატისტიკის კათედრაზე

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ქეთევან მარშავა

პროფესორი,

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ოფიციალური შემფასებლები: 1. მაია მინდორაშვილი

ასოცირებული პროფესორი,

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

2. იოსებ არჩვაძე

პროფესორი,

ქუთაისის უნივერსიტეტი

დისერტაციის დაცვა შედგება: 2014 წლის 8 ივლისს, 12 საათზე.

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე.

მისამართი: 0186, თბილისი, უნივერსიტეტის ქ. 2; თსუ, XI კორპუსი, აუდიტორია 010.

დისერტაციის გაცნობა შესაძლებელია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამეცნიერო ბიბლიოთეკაში.

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

/მ. ლობჯანიძე/

ავტორეფერატის სტრუქტურა:

თემის აქტუალობა	4
კვლევის მიზნები და ამოცანები	7
კვლევის ობიექტი და საგანი	8
თეორიულ-მედიოლოგიური საფუძვლები	8
ნაშრომის ძირითადი საკითხების სისტემატიზაცია	9
ნაშრომის მეცნიერული სიახლეები	22
პრაქტიკული მნიშვნელობა	23
გამოქვეყნებული ნაშრომები	23
დისერტაციის სტრუქტურა და მოცულობა	24

თემის აქტუალურობა

მოსახლეობის ცხოვრების დონე სოციალურ მეცნიერებათა უმნიშვნელოვანესი კატეგორიაა, ხოლო მისი მეცნიერული კვლევა და ანალიზი აქტუალურია, როგორც გარდამავალი ეკონომიკის მქონე, ისე განვითარებული ქვეყნებისათვის. მოსახლეობის ცხოვრების დონეს განსაზღვრავს ქვეყანაში არსებული სოციალურ-ეკონომიკური გარემო, რომელიც საზოგადოების მოთხოვნილებათა ზრდის პარალელურად იცვლება, რაც თავის მხრივ მოითხოვს ცხოვრების დონის კატეგორიის ახლებულად დასმასა და ცვლილებას საზოგადოებაში გაჩენილ მოთხოვნილებათა გათვალისწინებით.

საზოგადოების განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე ცხოვრების დონისადმი მიდგომა განსხვავებული იყო, ვინაიდან განსხვავდებოდა მოსახლეობის მოთხოვნილებები. თანამედროვე ეტაპზე, საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესი, ცხადია, გავლენას ახდენს მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე და ქმნის საზოგადოების ფენებს შორის ქონებრივ უთანაბრობას. აქედან გამომდინარე, საჭიროა ცხოვრების დონის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძვლების მეცნიერული გააზრება, არსებული პრობლემების გამოვლენა და მათი გადაჭრის გზების დასახვა მეცნიერულად დასაბუთებული მეთოდების საფუძველზე.

მოსახლეობის ცხოვრების დონის კატეგორია კარგადაა ცნობილი, ანტიკური ეპოქიდან დღემდე იზრდება მისი აქტუალურობა და მოქცეულია, როგორც ეკონომისტების, ისე სოციოლოგებისა და სხვათა კვლევების სფეროში.

ცხოვრების დონის აქტუალურ საკითხებს იკვლევდნენ ცნობილი მოაზროვნეები: ფ. კენე, თ. მალთუსი, კლასიკური პოლიტიკური ეკონომიკის წარმომადგენლები უ. პეტი, ა. სმიტი, დ. რიკარდო და სხვ. მოსახლეობის ცხოვრების დონის შეფასება თავდაპირველად სიტყვიერად ხდებოდა, ფრანგმა ფიზიოკრატმა ფრანსუა კენემ (1694-1774) პირველმა შეავსო სიტყვიერი შეფასებები რაოდენობრივი მაჩვენებლებით. მოსახლეობის ცხოვრების დონის კვლევის მხრივ, აღსანიშნავია ადამ სმიტის ნაშრომი „გამოკვლევა ხალხთა სიმდიდრის ბუნებისა და მიზეზების შესახებ,” სადაც გადმოცემულია მისი ძირითადი ეკონომიკური იდეები. შემოსავლების თეორიის განხილვისას კი ა. სმიტი საზოგადოებას სამ ძირითად კლასად ჰყოფდა: მუშეები, კაპიტალისტები და მიწათმფლობელები.

მოსახლეობის დემოგრაფიული პრობლემები ცხოვრების დონესთან კავშირში მთელი სიმწვავეით პირველად დააყენა ინგლისელმა მეცნიერმა, თომას რობერტ მალთუსმა (1766-1834). 1798 წელს თ. მალთუსმა გამოაქვეყნა წიგნი „ცდა

ხალხთმოსახლეობის კანონის შესახებ”, რომელშიც მოსახლეობის ზრდის ბუნებრივი კანონი დაადგინა. ამ კანონის თანახმად არსებობს შეუსაბამობა მოსახლეობის ზრდასა და საარსებო საშუალებების ზრდას შორის, თუ კი პირველი იზრდება გეომეტრიული პროგრესიით, მეორე მაჩვენებელი იზრდება არითმეტიკული პროგრესიით, ამიტომ დედამიწას ემუქრება მოსახლეობის სიჭარბე, რომლის გამოკეებასაც იგი ვერ შეძლებს.

ცხოვრების დონის კვლევაში ასევე მნიშვნელოვანია გ. კინგის (1648-1712) მოსახლეობის შემოსავლებისა და ხარჯების სტატისტიკური მიმოხილვა, რომელშიც ვხვდებით მოსახლეობის დანაწილებას სოციალურ ჯგუფებად. მოცემულ მიმოხილვაში განსაზღვრულია ოჯახთა რაოდენობა თითოეულ სოციალურ ჯგუფში, ოჯახის წევრთა რაოდენობა, თითოეული სოციალური ჯგუფის პირთა რაოდენობა, წლიური შემოსავალი ერთ ოჯახზე და სხვ.

ქვეყნის განვითარებისა და მოსახლეობის ცხოვრების დონის შეფასება მე-19 მე-20 საუკუნეების მიჯნაზე კიდევ უფრო გაფართოვდა და ვრცელი, მრავალფეროვანი ხასიათი მიიღო. მე-20 საუკუნის მეორე ნახევარში წინ წამოიწია სოციალურმა ასპექტებმა, აშკარა გახდა, რომ კერძო ეკონომიკური მიდგომა საკმარისი არაა თანამედროვე საზოგადოების ცხოვრების დონის დასახასიათებლად, ვინაიდან ცხოვრების დონე ფართო ცნებაა და ის ქვეყნის ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული და ინტელექტუალური განვითარების გამოხატულებაა.

აღსანიშნავია ისტორიული სკოლის წარმომადგენლის ფრიდრიხ ლისტის (1789-1846) მოსაზრება, რომ ქვეყნის ჭეშმარიტი სიმდიდრე და კეთილდღეობა განპირობებულია არა გაცვლითი ფასეულობების რაოდენობით, არამედ მწარმოებლური ძალების განვითარების ხარისხით. ამასთან მნიშვნელოვან როლს აკუთვნებს პოლიტიკურ სიძლიერეს, ხოლო პოლიტიკოსებს ამოცანად უწესებს ერის გაერთიანებასა და მათი არსებობის უზრუნველყოფას.

ცხოვრების დონის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებლის უმუშევრობის პრობლემების გადაწყვეტის ხერხები წარმოადგინა ჯ. ქეინზმა (1883-1946) ნაშრომში „დასაქმების, პროცენტისა და ფულის ზოგადი თეორია.“ სადაც, ჯ. ქეინზი კრიზისებისა და უმუშევრობის შესამცირებლად გადამწყვეტ როლს სახელმწიფოს ანიჭებს, იგი იზიარებს სახელმწიფოს ჩარევის იდეას საზოგადოების მთლიან შემოსავლების განაწილებაში იმ მიზნით, რომ ზემოქმედება მოახდინოს ეკონომიკაზე.

გლობალიზაციის პროცესების გაღრმავება მოითხოვს საზოგადოების მხრიდან ახალი მოთხოვნებისა და ამოცანების წამოყენებას, რომლის გადაწყვეტის მიზნით ცხოვრების დონის შესახებ კვლევები XXI საუკუნეში კიდევ უფრო გაძლიერდება.

ცხოვრების დონის მაჩვენებლებს შეისწავლის ისეთი მეცნიერებები, როგორცაა ფილოსოფია, სოციოლოგია, ეკონომიკა, სტატისტიკა და სხვა საზოგადოების განვითარების შემსწავლელი მეცნიერებები.

ცხოვრების დონის სტატისტიკას შეისწავლის სოციალური სტატისტიკა, რომელიც იკვლევს კიდევ ცხოვრების დონის მაჩვენებლებს და მის შემადგენელ საკითხებს. სოციალურ სტატისტიკას საფუძველი ჩაეყარა უილიამ პეტის (1623-1687) შრომებში. ა. კეტლე, რ. მაიო-სმიტი, ა. ბოული იკვლევდნენ სოციალური სტატისტიკის ერთ-ერთ აქტუალურ საკითხს მორალურ სტატისტიკას. ბელგიელმა სტატისტიკოსმა ა. კეტლემ (1796-1874) პირველმა გამოიყენა მონაცემთა შეგროვების მეთოდები და სტატისტიკის მათემატიკური მიმდინარეობა დააფუძნა, მან შეისწავლა ადამიანის მორალური თვისებები, დაადგინა, რომ საზოგადოებრივი მოვლენები ხასიათდება განვითარების შინაგანი აუცილებლობით, თუმცა ამ აუცილებლობის ახსნა ვერ შეძლო.

სოციალური სტატისტიკის განვითარებაში მნიშვნელოვანი როლი ეკუთვნის ს. გ. სტრუმილინს (1897-1977 წ.), რომელიც წერდა მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე და მიმოიხილავდა საარსებო მინიმუმსა და მუშების ხელფასებს, ხოლო მოსახლეობის დიფერენციაციას ცხოვრების პირობებისა და სოციალური მდგომარეობის მიხედვით იკვლევდა დ. პ. ჟურავსკი (1810-1856). ასევე აღსანიშნავია უ. ე. იანსონის (1835-1893წ) მოსახლეობის სოციალური კვლევები; ფ. ა. შერბინის (1849-1936წ), ა. ვ. ჩაიანოვისა (1888-1937წ) და ე. ნ. ანუჩინის (1831-1905წ) საოჯახო მეურნეობების სტატისტიკური კვლევები. სანიტარული სტატისტიკის განვითარება უკავშირდება ფ. ფ. ერისმანისა (1842-1915წ) და პ. ი. კურკინის (1858-1934წ) კვლევებს, რომლებმაც დაადგინეს მოსახლეობის ცხოვრების დონის გავლენა მათ ფიზიკურ განვითარებასა და ჯანმრთელობაზე. ცხოვრების დონის კვლევები ასევე ასახულია ცნობილი ეკონომისტების ნაშრომებში, მათ შორის: რუსი სტატისტიკოსები – ე. კაპუსტინი, ა. კრილოვი, ვ. მონანოვი, ჩეხი სტატისტიკოსები – ო. ტურეკი, კ. ლაური, ი. ვალტერი, გერმანელები – ი. კუჩინგი, ა. დონდა და სხვები.

ქართველ მეცნიერთა შორის, რომლებიც მოსახლეობის ცხოვრების დონის სოციალურ და ეკონომიკურ საკითხებს შეისწავლიან, აღსანიშნავია: პ. გუგუშვილი, პ. ლემონჯავა, ა. სილაგაძე, ე. მექვაბიშვილი, გ. გამსახურდია, ე. კოდუა, ლ. ჩიქავა,

ვ. პაპავა, რ. გოგოხია, ი. მესხია, გ. ხელაია, რ. კაკულია, რ. ასათიანი, ა. ჯიბუტი და სხვა. მოსახლეობის შემოსავლებისა და დანახარჯების დიფერენციაციის, დემოგრაფიული და ცხოვრების დონის სხვა მნიშვნელოვანი კვლევის საკითხები განხილულია ქ. მარშავას, შ. ბერაძის, გ. გამყრელიძის, ბ. გაბიაშვილის, ვ. ოშიაძის, მ. ხმაღაძის, მ. ტურავას და სხვათა ნაშრომებში.

სიღარიბის დაძლევა და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლება სახელმწიფოს პირდაპირი მოვალეობაა. ამისათვის კი აუცილებელია მოსახლეობის ცხოვრების დონის ანალიზი, მისი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი შესწავლა, რაც ხელისუფლებას ეფექტიანი სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებაში დაეხმარება.

ცხოვრების დონეს განაპირობებს მრავალი სოციალური თუ ეკონომიკური ფაქტორი, რომელთაგან განსაკუთრებული აქტუალურობით ხასიათდება ცხოვრების დონის შემდეგი მაჩვენებლები: უმუშევრობა, სიღარიბე, მოსახლეობის შემოსავლებს შორის უთანაბრობა, ჯანდაცვა, განათლება და სხვ., რომელთა კომპლექსური შესწავლა ქვეყანაში ცხოვრების დონის შესახებ სრულ სურათს იძლევა.

მოსახლეობის ცხოვრების დონის შესახებ არსებულ სოციალურ პრობლემათა ფართო არეალმა და მათი გადაჭრის გზების ძიების პროცესმა განაპირობა ჩვენი დაინტერესება აღნიშნული საკითხებისადმი და საკვლევ თემად მისი არჩევა.

კვლევის მიზანი და ამოცანები

სადისერტაციო კვლევა მიზნად ისახავს საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის მდგომარეობის თანამედროვე სურათის გამოვლენას მისი მახასიათებელი სტატისტიკური მაჩვენებლების გაანგარიშების საფუძველზე.

აღნიშნული მიზნიდან გამომდინარე საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის შესწავლის ძირითად ამოცანებს წარმოადგენს შემდეგი:

- მოსახლეობის ცხოვრების დონის სოციალურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების განსაზღვრა;
- მოსახლეობის ცხოვრების დონის მაჩვენებელთა დინამიკის დახასიათება;
- მოსახლეობის ცხოვრების დონის მაჩვენებელთა საერთაშორისო შესადარისობის მიღწევა;
- ცხოვრების დონის ზოგადი დახასიათებისათვის ცხოვრების ღირებულების მაჩვენებლების სტატისტიკური ანალიზი დინამიკაში;

- ადამიანის განვითარების ინდექსის გაანგარიშება და საქართველოს მაგალითზე მოსახლეობის ცხოვრების დონის ინდექსის გამოთვლა;
- მოსახლეობის დემოგრაფიული მახასიათებლების ანალიზი;
- უმუშევრობის სტატისტიკური კვლევა;
- მოსახლეობის შემოსავლებისა და დანახარჯების სტრუქტურული ანალიზი;
- ჯანდაცვისა და განათლების სტატისტიკური შესწავლა;
- საარსებო მინიმუმის გაანგარიშების მეთოდოლოგიის განხილვა;
- სიღარიბის მაჩვენებელთა სტატისტიკური ანალიზი და მისი დაძლევის გზების განსაზღვრა.

კვლევის ობიექტი და საგანი

სადოქტორო ნაშრომის შესწავლის ობიექტია საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის მდგომარეობა, ხოლო კვლევის საგანს წარმოადგენს ცხოვრების დონის მაჩვენებელთა რაოდენობრივი კანონზომიერებების დადგენა და სტატისტიკური ანალიზი.

თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები

კვლევის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს: ეკონომიკური თეორია, საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნების მეცნიერთა და ეკონომისტთა თეორიული და პრაქტიკული ხასიათის მეცნიერული გამოკვლევები, ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციების მეთოდოლოგიები.

ცხოვრების დონის კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველია: ეკონომიკური ანალიზის, მათემატიკური და სტატისტიკური მეთოდები. კვლევაში ვიყენებთ ისეთ სტატისტიკურ მეთოდებს როგორცაა: დაკვირვების, დაჯგუფების, აბსოლუტური და შეფარდებითი სიდიდეების, სტატისტიკური მონაცემების გრაფიკული გამოსახვის, საშუალო სიდიდეების, ვარიაციის მაჩვენებლების, დინამიკური მწკრივების, კორელაციურ-რეგრესიული ანალიზისა და საინდექსო მეთოდები.

ნაშრომის ძირითადი საკითხების სისტემატიზაცია

თავი 1. ცხოვრების დონის კვლევის თეორიული საფუძვლები (გვ. 10-39)

მოსახლეობის ცხოვრების დონე არის სოციალურ-ეკონომიკური კატეგორია, რომელიც გულისხმობს მოსახლეობის მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების დონესა და ხარისხს.

ცხოვრების დონე დამოკიდებულია მრავალ რთულ და განსხვავებულ ფაქტორზე, როგორცაა: ეკონომიკური, პოლიტიკური, სოციალური, ისტორიული, ეროვნული, ბუნებრივი პირობები. მათ შორის მთავარია მოსახლეობის შემოსავლები, დანახარჯები, დასაქმების დონე, ინფლაცია, სიღარიბე და სხვ.

ცხოვრების დონის სიღრმისეული ანალიზი თავდაპირველად მოითხოვს მის თეორიულ საკითხებში გარკვევას, შესაბამისად მოცემულ თავში განხილულია ცხოვრების დონის კატეგორიის თეორიული საკითხები.

ვინაიდან საზოგადოებრივი მოვლენების რაოდენობრივი ნიშნით სტატისტიკური კვლევა შეუძლებელია წარმართოს თვისობრივ მხარესთან ურთიერთკავშირის გარეშე, თემაში ასევე განვიხილავთ მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ცხოვრების ხარისხის ცნებებს და მათ ურთიერთკავშირს.

ცხოვრების დონე პირდაპირ კავშირშია მოთხოვნასთან, რადგანაც მოთხოვნა არის დაკმაყოფილებული მოთხოვნილება. ცხოვრების დონე კი, სწორედ, დაკმაყოფილებული მოთხოვნილებით განისაზღვრება. შესაბამისად, რაც უფრო დიდია მოთხოვნილების დაკმაყოფილების ხარისხი, მით უფრო მაღალია ცხოვრების დონე.

ცხოვრების დონის მიუხედავად ბედნიერების განცდა ყველა ადამიანში განსხვავებული და ინდივიდუალურია, ვინაიდან ის დამოკიდებულია ადამიანის სუბიექტურ მოთხოვნილებებზე. აქედან გამომდინარე, ცხოვრების დონის განხილვა სუბიექტური მიდგომით შეიძლება დავუკავშიროთ ბედნიერების ცნებას. ამ გაგებით უმდიდრესი ადამიანი შეიძლება ისე არ მიიჩნევდეს თავს ბედნიერად, როგორც საშუალო ფენის წარმომადგენელი. ბედნიერების ინდექსი შეიძლება გამოისახოს შემდეგი სახით (ფორმულა 1.1).

$$I = \frac{m}{M} * 100 \quad (1.1)$$

სადაც; M იქნება პიროვნების სუბიექტური მოთხოვნილებები, ხოლო m - დაკმაყოფილებული მოთხოვნილებები.

სუბიექტური მიდგომით ცხოვრების დონის ანუ ბედნიერების ინდექსის გამოთვლა კი შეიძლება მოხდეს შემდეგი სახით (ცხრილი 1.1).

ცხრილი 1.1

**სუბიექტური ნიშნით ცხოვრების დონის ინდექსის გაანგარიშება
(ბედნიერების ინდექსი)
(პირობითი მაგალითი)**

	მოთხოვნილების სახეები	რანგის მნიშვნელობები	რანგის წონები (w)	ბალური მნიშვნელობა (1-10) (b)	ინდექსის მნიშვნელობები $i = w \cdot b$
1.	მოთხოვნილება №1	5	0.33	7	2.33
2.	მოთხოვნილება №2	4	0.27	8	2.13
3.	მოთხოვნილება №3	3	0.20	5	1.00
4.	მოთხოვნილება №4	2	0.13	9	1.20
5.	მოთხოვნილება №5	1	0.07	5	0.33
...
Σ			1.00		7.00

პირველ ეტაპზე ხდება იმ მოთხოვნილებების განსაზღვრა რაც პიროვნების სუბიექტური მიდგომით გამოიხატება, შემდეგ კი ამ მოთხოვნილებებისადმი რანგის მინიჭება. მომდევნო ეტაპზე ხდება თითოეული მოთხოვნილების წონის გამოთვლა და ამ მოთხოვნილების სუბიექტური აზრის მიხედვით, დაკმაყოფილების ბალურ მნიშვნელობაზე (1-დან 10-მდე) გადამრავლება. მიღებული ინდექსის მნიშვნელობა ასევე 1-დან 10-მდე ინტერვალს მოიცავს.

განხილული პირობითი მაგალითის (ცხრილი 1) მიხედვით, პიროვნების ცხოვრების დონის ინდექსმა 7.0 შეადგინა.

ცხოვრების დონის მიხედვით განსხვავდებიან კონტინენტები, ქვეყნები, ასევე საზოგადოების შემადგენელი სოციალური ჯგუფები, ხოლო ბედნიერების აღქმა განსხვავებულია როგორც ცალკეულ ადამიანში, ასევე ის ცვალებადია თითოეულ პიროვნებაში თავისი ცხოვრების მანძილზე, ვინაიდან ადამიანის ზრდასა და განვითარებასთან ერთად იცვლება მისი მოთხოვნილებებიც. აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ადამიანებში მოთხოვნილებებს შორის განსხვავება თავს

ინენს არამარტო ცხოვრების პირობების, არამედ სქესის, ასაკის, ეთნიკური წარმომავლობის, რელიგიური მრწამსისა თუ კულტურული თავისებურებების მიხედვით.

თავი 2. ცხოვრების დონის კვლევის მეთოდოლოგიური საკითხები (გვ. 40-74)

მოცემულ თავში განხილულია ცხოვრების დონის მახასიათებელი მაჩვენებელთა სისტემა და გაეროს მიერ ამ სისტემის შემუშავების ეტაპები. ასევე მოცემულია ევროპის სტატისტიკის სისტემის კომიტეტის (ESSC) მიერ ევროკავშირისათვის შემუშავებული ცხოვრების ხარისხის მაჩვენებლები.

თემაში განვიხილავთ გაეროს მიერ რეკომენდირებული ცხოვრების დონის ზოგადი მაჩვენებლის – ადამიანის განვითარების ინდექსის (HDI) დინამიკას საქართველოში. გაანგარიშებულია ადამიანის განვითარების ინდექსი და მისი შემადგენელი სუბინდექსები საქართველოს მაგალითზე.

ადამიანის განვითარების ინდექსის ახალი მეთოდოლოგიით გაანგარიშება 2010 წლიდან დაინერგა და პერიოდულად მიდის მისი სუბინდექსების მნიშვნელობების განახლება, ბოლო ასეთი განახლება მოხდა 2013 წელს, რომელიც ასახულია ადამიანის განვითარების ამავე წლის ანგარიშში.

ადამიანის განვითარების ინდექსის ახალი მეთოდოლოგიით გასაანგარიშებლად გამოიყენება 3 ძირითადი მაჩვენებელი.

- 1) დაბადებულთათვის სიცოცხლის მოსალოდნელი საშუალო ხანგრძლივობა;
 - 2) მოსახლეობის განათლების დონე;
 - 3) მთლიანი ეროვნული შემოსავლის მოცულობა (ღირებულება) ერთ მოსახლეზე.
- თითოეული ამ მაჩვენებლის ინდექსის გამოთვლა ხდება შემდეგი ფორმულით:

$$I = \frac{x - \min(x)}{\max(x) - \min(x)}$$

სადაც – x ფაქტობრივი მნიშვნელობის მაჩვენებელია; ხოლო max(x) და min(x) – შესაბამისი მაჩვენებლის მაქსიმალური და მინიმალური მნიშვნელობები.

ადამიანის განვითარების ინდექსი მოცემული სამი მაჩვენებლის ინდექსთა საშუალო გეომეტრიულის ტოლია:

$$HDI = \sqrt[3]{I_1 \cdot I_2 \cdot I_3}$$

გავიანგარიშოთ ადამიანის განვითარების ინდექსი 2012 წელს საქართველოში.

სიცოცხლის ხანგრძლივობის ინდექსი. $I_1 = \frac{73.9 - 20}{83.6 - 20} = 0.847$

სადაც; 73.9 წელი არის სიცოცხლის მოსალოდნელი საშუალო ხანგრძლივობა ახალშობილთათვის საქართველოში, 83.6 – მაქსიმალური მნიშვნელობა, ხოლო 20 – მინიმალური.

განათლების ინდექსი. $I_2 = \frac{\sqrt{0.910 \times 0.733}}{0.971} = 0.841$

$i_1 = \frac{12.1 - 0}{13.3 - 0} = 0.910$ $i_2 = \frac{13.2 - 0}{18.0 - 0} = 0.733$

სადაც; განათლების ინდექსი არის 0.971; სწავლის საშუალო ხანგრძლივობა საქართველოში არის 12.1 წელი, ხოლო მაქსიმალური მნიშვნელობა – 13.3 წელი, სწავლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობა საქართველოში არის 13.2 წელი, ხოლო მაქსიმალური მნიშვნელობა – 18.0 წელი.

შემოსავლების ინდექსი. $I_3 = \frac{\ln(5005) - \ln(100)}{\ln(87478) - \ln(100)} = \frac{8.52 - 4.61}{11.38 - 4.61} = 0.578$

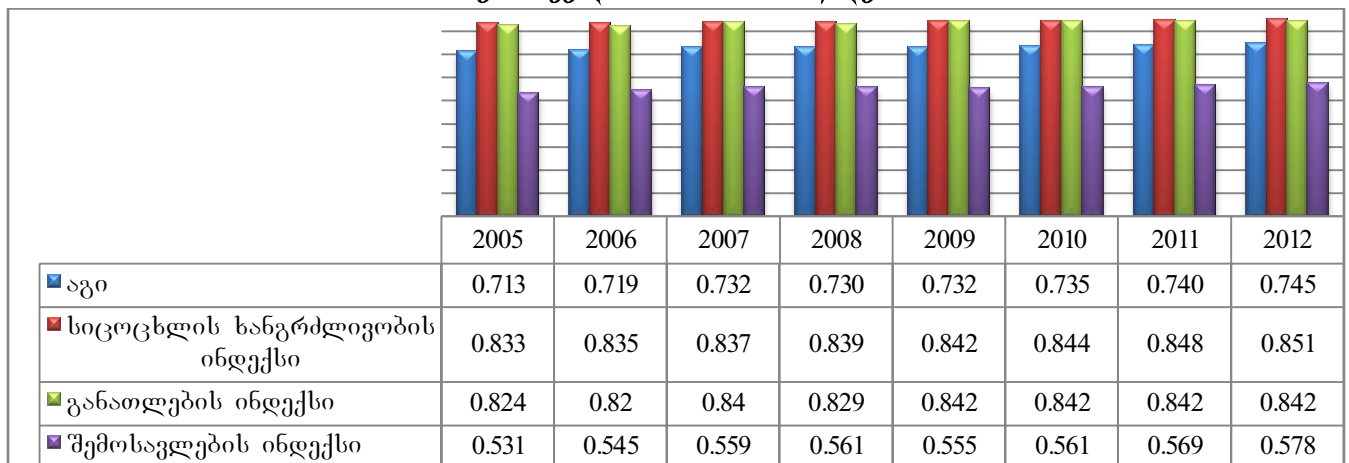
სადაც; მთლიანი ეროვნული შემოსავალი ერთ სულზე საქართველოში შეადგენს 5005 აშშ დოლარს (მყიდველობითი უნარიანობის პარიტეტის მიხედვით), 87 478 აშშ დოლარი არის მაქსიმალური მნიშვნელობა, ხოლო მინიმალური – 100 აშშ დოლარი.

ადამიანის განვითარების ინდექსი.

$HDI = \sqrt[3]{I_1 \cdot I_2 \cdot I_3}$

$HDI = \sqrt[3]{0.847 \times 0.841 \times 0.578} = 0.745$

დიაგრამა 2.1 ადამიანის განვითარების ინდექსისა და მისი სუბინდექსების დინამიკა საქართველოში, 2005-2012 წლები

2012 წელს ადამიანის განვითარების ინდექსმა საქართველოში შეადგინა 0.745. ამ მაჩვენებლით საქართველო მსოფლიოს 187 ქვეყნის რეიტინგში 72-ე ადგილს იკავებს და მაღალგანვითარებული ქვეყნების ჯგუფშია.

მნიშვნელოვანი იქნება ვნახოთ თუ როგორ შეიცვლება ადამიანის განვითარების ინდექსი მომავალ წლებში, რასაც მოვახდენთ მისი სუბინდექსების მომავალში შესაძლო მნიშვნელობების განსაზღვრით ექსტრაპოლაციის მეთოდით (ცხრილი 2.1).

სიცოცხლის ხანგრძლივობის ინდექსის პროგნოზირებისას, ექსტრაპოლაციის ბაზად აღებული გვაქვს ბოლო 5 წლის მონაცემები (2008-2012 წლები). წრფივი განტოლება მიიღებს შემდეგ სახეს: $Y = 0.836 + 0.003X$.

განათლების ინდექსის სამომავლო მნიშვნელობები უცვლელად დავტოვეთ, ვინაიდან 2009-2012 წლებში არ შეცვლილა და 0.842-ს შეადგენდა. ხოლო ამ ინდექსის შესაძლო სამომავლო მატება, მნიშვნელოვან გავლენას არ მოახდენს საერთო მაჩვენებელზე.

შემოსავლების ინდექსის პროგნოზირებისას, ექსტრაპოლაციის ბაზად ვიღებთ 2005-2012 წლების მაჩვენებლებს, რის საფუძველზეც წრფივი განტოლება მიიღებს შემდეგ სახეს: $Y = 0.533 + 0.005X$.

ადამიანის განვითარების ინდექსის მნიშვნელობები თითოეული წლისათვის მიღებულია, ამ წლებში აგი-ს სუბინდექსების მნიშვნელობების საშუალო გეომეტრიულის გამოთვლით:

$$HDI_{2013} = \sqrt[3]{0.854 \cdot 0.842 \cdot 0.581} = 0.748;$$

$$HDI_{2014} = \sqrt[3]{0.857 \cdot 0.842 \cdot 0.587} = 0.751;$$

$$HDI_{2015} = \sqrt[3]{0.860 \cdot 0.842 \cdot 0.592} = 0.754;$$

$$HDI_{2016} = \sqrt[3]{0.863 \cdot 0.842 \cdot 0.597} = 0.757;$$

$$HDI_{2017} = \sqrt[3]{0.866 \cdot 0.842 \cdot 0.603} = 0.760.$$

ცხრილი 2.1 ადამიანის განვითარების ინდექსის საპროგნოზო ტრენდი საქართველოში, 2013-2017 წლები

	2013	2014	2015	2016	2017
სიცოცხლის ხანგრძლივობის ინდექსი	0.854	0.857	0.86	0.863	0.866
განათლების ინდექსი	0.842	0.842	0.842	0.842	0.842
შემოსავლების ინდექსი	0.581	0.587	0.592	0.597	0.603
ადამიანის განვითარების ინდექსი	0.748	0.751	0.754	0.757	0.760

მიუხედავად იმისა, რომ აგი-ს ზრდა დადებით ტენდენციად უნდა შეფასდეს, მოცემული პროგნოზით საქართველო ადამიანის განვითარების ინდექსის რეიტინგში, მაღალ განვითარებულ ქვეყნების ჯგუფში დარჩება და შესაბამისად მომავალ 5 წლიან პერსპექტივაში უმაღლესი განვითარების ქვეყნების ჯგუფში გადასვლას ვერ მოახერხებს.

ცხოვრების დონის ზოგადი მაჩვენებლებიდან თემაში ასევე განვიხილავთ ცხოვრების ღირებულებისა და მოსახლეობის მყიდველობითუნარიანობის ინდექსებს. სამომხმარებლო ფასების ინდექსთან ერთად ნაჩვენები გვაქვს მყიდველობითუნარიანობის ინდექსი, როგორც ჯაჭვური ისე საბაზისო მეთოდით. თუ საბაზისო პერიოდად 2003 წელს ავიღებთ, მაშინ ვნახავთ, რომ მოცემული მაჩვენებელი 2003 წელთან შედარებით ყოველ წელს მცირდება. ასე მაგალითად; 2004 წელს ლარის მყიდველობითი უნარიანობა მხოლოდ 7%-ით შემცირდა, ხოლო 2012 წელს – 40%-ით. თუ კი მყიდველობითუნარიანობას მოსახლეობის ცხოვრების დონის ზოგად მაჩვენებლად განვიხილავთ, მაშინ, საქართველოში ცხოვრების დონე დაეცა. მოსახლეობას გაძვირებული პროდუქციის შეძენა უწევს და რა თანხადაც 2003 წელს შეიძენდნენ პროდუქციას, 10 წლის შემდეგ იგივე თანხად შეეძლოთ 40%-ით ნაკლები მოცულობის პროდუქციის ყიდვა.

ცხოვრების ღირებულების ინდექსი გაიანგარიშება სამომხმარებლო ფასების ჰარმონიული ინდექსით და გამოიყენება ქვეყნებს შორის ფასების შესადარებლად. საინტერესო სურათს იძლევა მოცემული მაჩვენებლის შედარება სხვა ქვეყნების ფასების ინდექსებზე, სადაც შესადარებელ ბაზისად აღებულია ქალაქ ნიუ-იორკის ფასები.

საქართველოში სამომხმარებლო ფასებისა და რესტორნების ფასების ინდექსებით მისი მეზობელი ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებლებზე ბევრად დაბალია, მხოლოდ სასურსათო ფასების მცირედით მაღალი დონე აქვს სომხეთთან შედარებით, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ სამომხმარებლო საქონლის შესაძენად ცხოვრება საქართველოში უფრო იაფია ვიდრე მის მეზობელ და ცხადია განვითარებულ ქვეყნებში.

ფასების ინდექსის დაბალი მნიშვნელობა, არ იძლევა ცხოვრების მაღალი დონის გარანტიას. ამასთან ტენდენცია ასეთია: რაც უფრო მაღალგანვითარებული და მაღალი ცხოვრების სტანდარტების მქონეა ქვეყანა, მით უფრო მაღალია იქ ცხოვრების ღირებულება. ასე მაგალითად, ცხოვრების მაღალი დონე ნორვეგიაში ვლინდება

ბევრად მაღალი საშუალო რეალური ხელფასით ვიდრე ინდოეთში, სახელმწიფოს მიერ სოციალურ უზრუნველყოფაზე გაწეული მაღალი დანახარჯებით, ხოლო მაღალ სამომხმარებლო ფასების პირობებში მოსახლეობას ეკოლოგიურად სუფთა სურსათის, მაღალი დონის ჯანდაცვისა და განათლების ხელმისაწვდომობა გააჩნია.

საქართველოს ადგილობრივი მყიდველობითი ინდექსი 2012 წელს შეადგენდა 29.38-ს, რაც იმას ნიშნავს, რომ საქართველოში საშუალო რეალური ხელფასით 70%-ით ნაკლები პროდუქციის შეძენაა შესაძლებელი ვიდრე ქალაქ ნიუ-იორკში. რეიტინგის სათავეში მყოფ ნორვეგიაში, სადაც ცხოვრების ღირებულება გაცილებით მაღალია ვიდრე საქართველოში, საშუალო რეალურმა ხელფასმა შეადგინა 3 678 აშშ დოლარი, რაც 6-ჯერ მეტია საქართველოს ანალოგიურ მაჩვენებელზე (603 აშშ დოლარი).

საშუალო რეალური ხელფასით საქართველო უფრო მეტი მყიდველობითუნარიანობით გამოირჩევა ვიდრე აზერბაიჯანი და სომხეთი. საქართველოსთვის პრობლემას კი წარმოადგენს ის, რომ მოსახლეობის უმეტესობას დაქირავებით დასაქმების დაბალი დონის გამო ხელფასის მყიდველობითი შესაძლებლობა ეკარგება. ეს მაჩვენებელი დადებითად ჩაითვლებოდა, თუ საშუალო ხელფასის აზერბაიჯანთან და სომხეთთან შედარებით მაღალი მყიდველობითუნარიანობა შენარჩუნებული იქნება დასაქმების მაღალი დონის პირობებშიც.

თავი 3. საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის განმსაზღვრელი სოციალურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების სტატისტიკური კვლევა (გვ. 75-144)

მოცემულ თავში განვიხილავთ მოსახლეობის ცხოვრების დონის განმსაზღვრელ სოციალურ-ეკონომიკურ მაჩვენებლებს. თემაში შევისწავლით საქართველოს დემოგრაფიულ მდგომარეობას: შობადობის, მოკვდაობის, მათ შორის ჩვილბავშვთა მოკვდაობისა და მიგრაციულ მაჩვენებლებს. ასევე ვიხილავთ საქართველოს მოსახლეობისა და მისი შრომითი რესურსების დაბერების დონეს. ქვეყნისთვის ზემოთ ჩამოთვლილი დემოგრაფიული მაჩვენებლების განხილვა კი მნიშვნელოვანია ეფექტიანი სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის გასატარებლად.

მომდევნო პარაგრაფში შესწავლილია მოსახლეობის შემოსავლებისა და დანახარჯების სტრუქტურა დინამიკაში და გაკეთებულია შესაბამისი დასკვნები. განხილულია მოსახლეობის ცხოვრების დონე ქალაქ-სოფლისა და რეგიონულ ჭრილში.

განხილულ მონაცემებზე გაკეთებული ანალიზის საფუძველზე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საქართველო, როგორც მოსახლეობის შემოსავლებისა და ხარჯების განაწილების, ისე სტრუქტურის მიხედვით განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყანაა, რომელიც ხასიათდება მოსახლეობის მაღალი ქონებრივი დიფერენციაციით, ხარჯვით სტრუქტურაში კი აღსანიშნავია სასურსათო ხარჯების დიდი წილი, რაც საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების საშუალოზე დაბალ დონეზე მიუთითებს.

თემაში ასევე განვიხილავთ დასაქმებისა და უმუშევრობის პრობლემებს საქართველოში, შესწავლილია უმუშევრობა ქალაქ-სოფლისა და რეგიონულ ჭრილში, დასაქმებულები და დასაქმებულთა ანაზღაურების საკითხები საქართველოში და გამოვლენილ კანონზომიერებებზე გაკეთებულია შესაბამისი დასკვნები.

მიუხედავად საქართველოში უმუშევრობის დონის ბოლო 5 წლიან პერიოდში კლებისა, 2004-2012 წლებში 12.6%-დან გაიზარდა 15.0%-მდე, რაც ამ პერიოდისათვის უარყოფითად უნდა შეფასდეს. თვითდასაქმებულთა ნაწილი, რომელიც სამუშაოს უქონლობის გამო იძულებულია ძალიან დაბალი ანაზღაურებით, ან სულაც ანაზღაურების გარეშე ეწეოდეს არაკვალიფიციურ შრომას, ასევე საქართველოს რეგიონებში მცხოვრები მოსახლეობა, რომლებიც თვითდასაქმებულად ითვლებიან მხოლოდ იმის გამო, რომ მათ გააჩნიათ 1 ჰექტარი, ან მეტი ფართობის მიწის ნაკვეთი, რეალურად დასაქმებულად არ შეიძლება ჩაითვალოს და ამის გაუთვალისწინებლობა საქართველოში უმუშევრობისა და დასაქმების შესახებ მდგომარეობის შეფასებისას მცდარ სურათს იძლევა. საქართველოში თვითდასაქმებულთა წილი დასაქმებულებში 60.0%-ზე მეტს შეადგენს, ხოლო სოფლად ეს მაჩვენებელი 80.0%-ზე მეტია.

თვითდასაქმებულთა კატეგორიას მიეკუთვნებიან: *ინდივიდუალურად მომუშავე, დამქირავებელი და ოჯახურ საწარმოში უსასყიდლოდ მომუშავე პირი*, რომელიც მუშაობს უსასყიდლოდ ოჯახურ საწარმოში ან მეურნეობაში და რომლის მფლობელიც მისი ნათესავია. სწორედ ეს უკანასკნელი კატეგორია იქცევს ჩვენს ყურადღებას. რადგან ამ კატეგორიის ადამიანები წარმოადგენენ თვითდასაქმებულთა ძირითად ნაწილს და მათი რაოდენობის ხარჯზე ხდება თვითდასაქმებულთა რიცხოვნობის ზრდა. შედეგად ჯაჭვური სისტემით, ვიდრე შემდეგ სურათს: *ოჯახურ საწარმოში უსასყიდლოდ მომუშავეების ხელოვნურად გაზრდილი რიცხოვნობა განაპირობებს თვითდასაქმებულთა რიცხოვნობის ზრდას, ხოლო თვითდასაქმებულთა გაზრდილი რაოდენობა იწვევს დასაქმების დონის ზრდას და შესაბამისად ამ კატეგორიაში მის მაღალ ხვედრით წონას.*

თემაში მოსახლეობის განათლების დონისა და ჯანდაცვის სტატისტიკის შესწავლისას ვიღებთ შემდეგი სახის სურათს. განათლებაზე გაწეული ხარჯები მშპ-თან მიმართებაში საქართველოში შეადგენს 3.2%-ს, რაც აზერბაიჯანისა და სომხეთის მაჩვენებლების ანალოგიურია, ჯანდაცვაზე მთლიანი დანახარჯების ხვედრითი წონა მშპ-ში შეადგენს 9.9%-ს, ამასთან ეს წილი მაღალია ევროპის ქვეყნებს შორისაც. საქართველოში ყოველწლიურად დაახლოებით 2000 სტუდენტი ამთავრებს სამედიცინო სკოლების დიპლომირებული მედიკოსის პროგრამას. ახალკურსდამთავრებულ ექიმთა რაოდენობა 100 000 მოსახლეზე 2-ჯერ აღემატება ევროპისა და დსთ-ის ქვეყნების და 4-ჯერ აშშ-ის ანალოგიურ მაჩვენებელს. ჯანდაცვის სფეროს პოტენციალის შეფასებისას კი უნდა გამოვიდეთ არა რაოდენობის, არამედ ხარისხობრივი მაჩვენებლიდან, თუ რამდენად შეესაბამება მათ მიერ მიღებული ცოდნა იმ პრაქტიკულ მოთხოვნებს, რომელსაც ეს სფერო სთვავს.

პრობლემა, რაც ართულებს ცხოვრების დონის ზოგადი მაჩვენებლის გაანგარიშებას, არის ცხოვრების დონის მაჩვენებელთა სიმრავლე და ამ მაჩვენებელთა ხარისხის განსაზღვრა. მაჩვენებელთა სიმრავლეს განაპირობებს ცხოვრების დონის განმსაზღვრელი სოციალური თუ ეკონომიკური ფაქტორების ფართო არეალი, რომლებიც ახასიათებენ მოსახლეობის ცხოვრების დონეს, ხოლო რაოდენობრივი მაჩვენებლების ხარისხის დონით შეფასება კიდევ უფრო ართულებს ცხოვრების დონის საერთო მაჩვენებლის გაანგარიშებას.

მოცემულ თავში ადამიანის განვითარების ინდექსის გაანგარიშების მეთოდის საფუძველზე, ცხოვრების დონის განმსაზღვრელი მაჩვენებლებით ვანგარიშობთ საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის ინდექსს.

ცხოვრების დონის ერთიანი მაჩვენებლის მისაღებად უნდა მოვახდინოთ ცხოვრების დონეზე მოქმედი თითოეული ფაქტორის ერთ მაჩვენებელზე დაყვანა. რისთვისაც ეს ფაქტორები შეიძლება დავაჯგუფოთ 3 ბლოკად (ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური), თითოეულ ბლოკში შემავალი მაჩვენებლების მიხედვით გავიანგარიშებთ მოსახლეობის ცხოვრების ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური მდგომარეობის დონეს. მოცემული სამი ბლოკიდან მიღებული მაჩვენებლების საშუალო გეომეტრიულით კი მივიღებთ ცხოვრების დონის ზოგად მაჩვენებელს.

მოსახლეობის ცხოვრების დონის ჩვენი მეთოდით გაანგარიშებისას სოციალური, ეკონომიკური და ეკოლოგიური მაჩვენებლები დავიყვანეთ 10 ძირითად მაჩვენებელზე

(ცხრილი 3.1), ხოლო ამ მაჩვენებლებით მიღებული საშუალო მაჩვენებელი ცხოვრების დონის ინდექსს გვიჩვენებს. ეს მაჩვენებლებია: 1. შემოსავლების ინდექსი; 2. შემოსავლების უთანაბრობის ინდექსი; 3. უმუშევრობის ინდექსი; 4. განათლების ინდექსი; 5. სიცოცხლის ხანგრძლივობის ინდექსი (ჯანდაცვისა და დემოგრაფიული ვითარების მაჩვენებელი); 6. სურსათის შექენაზე გაწეული ხარჯების ინდექსი; 7. სოციალური უზრუნველყოფის ინდექსი; 8. უსაფრთხოების ინდექსი; 9. ეკოლოგიური მდგომარეობის ინდექსი; 10. ადამიანის უფლებათა ინდექსი.

ცხრილი 3.1 საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის სუბინდექსები, 2012 წელი

	ინდექსის მნიშვნელობა	ფორმულა	საქართველო (x)	max(x)	min(x)
1	შემოსავლების ინდექსი	$I_1 = \frac{\ln(5005) - \ln(100)}{\ln(87478) - \ln(100)}$	5005 (აშშ დოლარი, PPP)	87478 (აშშ დოლარი, PPP)	100 (აშშ დოლარი, PPP)
2	შემოსავლების უთანაბრობის ინდექსი	$I_2 = \frac{0.460 - 0.707}{0.230 - 0.707}$	46.0%	23.0% (შვედეთი 2005)	70.7% (ნამიბია 2003)
3	უმუშევრობის ინდექსი	$I_3 = \frac{0.15 - 0.95}{0.004 - 0.95}$	15.0%	0.4% (ყატარი 2011)	95.0% (ზიმბაბვე 2009)
4	განათლების ინდექსი	$I_4 = \frac{\sqrt{0.910 \times 0.733}}{0.971}$	სწავლის საშუალო ხანგრძლივობა 12.1წ. მაქსიმალური მნიშვნელობა - 13.3 წელი სწავლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობა 13.2წ. მაქსიმალური მნიშვნელობა - 18.0 წელი		
5	სიცოცხლის ხანგრძლივობის ინდექსი	$I_5 = \frac{73.9 - 20}{83.6 - 20}$	73.9 წელი	83.6 (იაპონია 2012)	20.0 წელი
6	სურსათის შექენაზე გაწეული ხარჯების ინდექსი	$I_6 = \frac{32.0 - 45.5}{7.0 - 45.5}$	32.0%	7.0% (აშშ, 2009)	45.5% (პაკისტანი 2009)
7	სოციალური უზრუნველყოფის ინდექსი	$I_7 = \frac{7.1 - 0.1}{32.1 - 0.1}$	7.1%	32.1% (საფრანგეთი, 2012)	0.1% (პაპუა ახალი გვინეა)
8	უსაფრთხოების ინდექსი	$I_8 = \frac{68.67 - 15.26}{94.25 - 15.26}$	68.67%	94.25% (იაპონია 2012)	15.26% (ვენესუელა 2012)
9	ეკოლოგიური მდგომარეობის ინდექსი	$I_9 = \frac{56.84 - 25.32}{76.69 - 25.32}$	56.84%	76.69% (შვეიცარია 2012)	25.32% (ერაყი 2012)
10	ადამიანის უფლებათა ინდექსი	$I_{10} = \frac{1.806 - 8.097}{0.181 - 8.097}$	1.806	0.181 (ახ. ზელანდია)	8.097 (კონგო დრ)

თითოეული ამ მაჩვენებლის ინდექსი გამოვითვალეთ შემდეგი ფორმულით:

$$I = \frac{x - \min(x)}{\max(x) - \min(x)}$$

საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის ინდექსი იქნება მოცემული ინდექსების საშუალო გეომეტრიული.

$$GLI = \sqrt[10]{I_1 \cdot I_2 \cdot I_3 \cdot I_4 \cdot I_5 \cdot I_6 \cdot I_7 \cdot I_8 \cdot I_9 \cdot I_{10}}$$

$$GLI = \sqrt[10]{0.580 \cdot 0.518 \cdot 0.846 \cdot 0.841 \cdot 0.847 \cdot 0.351 \cdot 0.219 \cdot 0.676 \cdot 0.614 \cdot 0.795} = 0.584$$

ცხრილი 3.2 ცხოვრების დონის ინდექსის საზღვრები

დაბალ განვითარებული	საშუალო განვითარების	მაღალ განვითარებული	უმაღლესი განვითარების
0 - 0.50	0.51 - 0.70	0.71 - 0.80	0.81 - 1.0

მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ადამიანის განვითარების ინდექსის გამოთვლისას მიღებული შედეგების ანალიზით ინდექსის მიხედვით ქვეყანაში მოსახლეობის ცხოვრების დონის განვითარების საზღვრები შეიძლება განვიხილოთ ცხრილი 3.1-ის სახით.

მოცემული ცხრილის მიხედვით საქართველო მოსახლეობის ცხოვრების დონით (0.584) საშუალო განვითარების ქვეყნების ჯგუფში ხვდება.

თავი 4. სიღარიბე, როგორც ცხოვრების დონის მნიშვნელოვანი კატეგორია და მისი სტატისტიკური ანალიზი (გვ. 145-192)

მეოთხე თავში განხილულია საქართველოში საარსებო მინიმუმის გაანგარიშების დღეს არსებული ოფიციალური მეთოდოლოგია, შემოთავაზებულია მისი სრულყოფის გზები და გამოთვლის ახალი მეთოდოლოგიური მიდგომა. საარსებო მინიმუმის გაანგარიშება საჭიროებს თავიდან გადაიხედოს მისი გამოთვლის შემდეგი საკითხები:

1. პირველ რიგში უნდა მოხდეს შრომისუნარიანი მამაკაცისათვის განსაზღვრული კვების პროდუქტების კალორიულობის დღიური ნორმის დადგენა. დღეს ის 2300.0 კკალორიას შეადგენს და გამოსარკვევია, რამდენად უზრუნველყოფს ადამიანის შრომისუნარიანობის შენარჩუნებას,

მოცემული სამუშაო კი ცხადია ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს მხრიდან არის ჩასატარებელი და მოიცავს:

ა) მინიმალური სასურსათო კალათის შემადგენელი კვების პროდუქტების ჩამონათვალის დაზუსტებას.

ბ) თითოეული ჩამონათვალი პროდუქტის ენერგეტიკული ღირებულების განსაზღვრასა და საკვები პროდუქტების კკალორიების საერთო რაოდენობის დადგენას შრომისუნარიანი ასაკის მამაკაცისათვის.

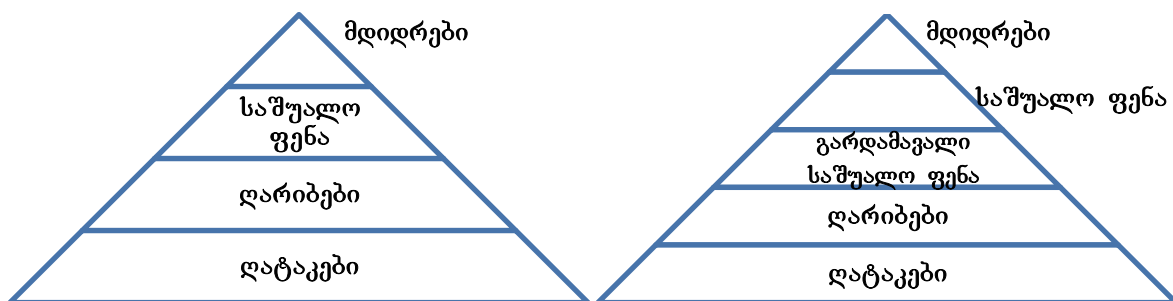
2. პროდუქტების ფასების დათვლა სასურველია მოხდეს 8 ქალაქში რეგიონული ცენტრების მიხედვით. კახეთი – თელავი, ქვემო ქართლი – მარნეული, შიდა ქართლი – გორი, იმერეთი – ქუთაისი, სამეგრელო – ზუგდიდი, აჭარა – ბათუმი, სამცხე-ჯავახეთი – ახალციხე და თბილისი.

3. მინიმალური სასურსათო კალათის ღირებულების მიხედვით საარსებო მინიმუმის გაანგარიშებისას გადასასინჯია სასურსათო ხარჯების წილი საარსებო მინიმუმში.

თემაში ასევე ნაჩვენებია საარსებო მინიმუმის ცვლილებები წლების მიხედვით, შედარებულია საშუალო მომხმარებლის საარსებო მინიმუმი შინამეურნეობათა შემოსავლებს ერთ მოსახლეზე გაანგარიშებით მყიდველობითუნარიანობის გათვალისწინებით და გაკეთებულია შესაბამისი დასკვნები.

ნახ. 4.1

მოსახლეობის ცხოვრების დონის პირამიდა

საქართველოს რეალობიდან გამომდინარე, მოსახლეობა 4 ფენად დაყოფის ნაცვლად შესაძლებელია დაიყოს 5 ფენად (ნახ. 4.1). ახალი კატეგორია ემატება ღარიბებსა და საშუალო ფენას შორის, რაც იმით აიხსნება, რომ საარსებო მინიმუმი არ წარმოადგენს სიღარიბის იმ ზღვარს, რომლის გადალახვის შემდეგ ადამიანი პირდაპირ გახდება საშუალო ფენის წარმომადგენელი, ამიტომაც შემოგვაქვს

სიღარიბიდან საშუალო ფენამდე გარდამავალი სოციალური ფენის კატეგორია, რომლებიც ცხოვრების დონის ზრდის შემდეგ გადავლენ საშუალო ფენაში.

ფენებს შორის ზღვარი მხოლოდ საარსებო მინიმუმით არის გაელებული, ამიტომ თემაში განვიხილავთ აღნიშნული თითოეული კატეგორიისათვის ზღვარის დაწესების საკითხს.

თემაში მოცემულია სიღარიბის რეალური მდგომარეობის სტატისტიკური ანალიზი საქართველოში, განხილულია სიღარიბის დონის ამსახველი სტატისტიკური მაჩვენებლები დინამიკაში, ასევე სიღარიბის დონის განვითარება ქალაქისა და სოფლის მიხედვით, ხოლო უმუშევრობის დონის განხილვისას გამოვლენილია ამ მაჩვენებლის ცდომილება.

ამავე თავის მომდევნო პარაგრაფში განვიხილავთ ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისა და სიღარიბის დაძლევის გზებს საქართველოში.

მოსახლეობის ცხოვრების დონის ზოგადი მაჩვენებლებია მთლიანი შიდა პროდუქტი და მთლიანი ეროვნული შემოსავალი მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით, რასაც წარმოვადგენთ საქართველოს მაგალითზე დინამიკაში. მშპ-ის სტრუქტურული ანალიზისას დეტალურად ვიხილავთ სოფლის მეურნეობის დარგს, განვითარების პერსპექტივებსა და მის როლს მოსახლეობის ცხოვრების დონის ზრდაში.

ადამიანის განვითარებისა და მისი კეთილდღეობისათვის უმთავრეს ამოცანებს წარმოადგენს: ქვეყანაში განვითარებული და ხელმისაწვდომი ჯანდაცვისა და განათლების სისტემის მოწყობა; სამუშაო ადგილების ზრდა და ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობისათვის ღირსეული სამუშაო პირობების შეთავაზება; საპენსიო სისტემის განვითარებით ადამიანებისთვის უზრუნველი სიბერის მიცემა

ცხრილი 4.1 ადამიანის კეთილდღეობის აუცილებელი მინიმუმალური მოთხოვნები ასაკობრივი ნიშნით

-15	15-64	65+
განვითარებული ჯანდაცვის სისტემა	განვითარებული ჯანდაცვის სისტემა	განვითარებული ჯანდაცვის სისტემა
დაწყებითი და საშუალო განათლების ხარისხი და ხელმისაწვდომობა	ტექნიკური და უმაღლესი განათლების ხარისხი და ხელმისაწვდომობა	მოქნილი საპენსიო ფონდი
	დასაქმება და ღირსეული შრომის პირობები	

ქვეყანაში არსებული ბუნებრივი რესურსების გამოყენება უნდა მოხდეს მკაცრი რეგულაციებით, მათი ეკონომიკური მიზნებისათვის გამოყენებამ კი ხელი არ უნდა შეუშალოს ბუნებაში არსებული რესურსების კვლავწარმოებას. ეს თავის მხრივ თავიდან აგვაცილებს გარემოს დაბინძურებასა და მასთან დაკავშირებულ პრობლემებს. სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებასთან ერთად საქართველო უნდა ჩამოყალიბდეს ისეთ სახელმწიფოდ, რომელიც არამარტო არ ანადგურებს, არამედ აძლიერებს საკუთარი ქვეყნის ბუნებას, რითაც თავის წვლილს შეიტანს გლობალურ ეკოლოგიურ პოლიტიკაში.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლეები

ქვეყანაში სიღარიბის დაძლევა და ცხოვრების დონის ამაღლება უნდა დაიწყოს ამ სფეროში მეცნიერული კვლევების დონის ამაღლებით, მეცნიერულ კვლევაზე დაფუძნებული წინადადებებისა და რეკომენდაციების შემუშავებით. ცხოვრების დონის შესახებ კვლევები მხოლოდ მისი ცალკეული პრობლემური საკითხების განხილვით ამოიწურება. მოცემული სადისერტაციო ნაშრომი წარმოადგენს საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის კომპლექსურ კვლევას.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლეები მდგომარეობს შემდეგში:

1. საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის ინდექსის გაანგარიშება;
2. პიროვნების მიერ ცხოვრების დონის სუბიექტური აღქმის სპეციალური ინდექსის აგება და მისი ინტერპრეტირება;
3. გაეროს მიერ რეკომენდირებული ცხოვრების დონის ზოგადი მაჩვენებლის – ადამიანის განვითარების ინდექსისა და მისი შემადგენელი სუბინდექსების საქართველოს მაგალითზე გაანგარიშება. ექსტრაპოლაციის მეთოდით სუბინდექსების შესაძლო მნიშვნელობების განსაზღვრა და მის საფუძველზე ადამიანის განვითარების ინდექსის პროგნოზირება;
4. საქართველოს რეალობიდან გამომდინარე სიღარიბიდან საშუალო ფენამდე „გარდამავალი ფენის“ კატეგორიის შემოღება და ცხოვრების დონის თითოეული კატეგორიისათვის ზღვარის დაწესება;
5. შეფასებულია საარსებო მინიმუმის გაანგარიშების მეთოდოლოგია საქართველოში, დათვლილია მინიმალური სასურსათო კალათის ფულადი ღირებულება და შემოთავაზებულია მინიმალური სასურსათო კალათისა და საარსებო მინიმუმის გამოთვლის სრულყოფის წინადადებები.

პრაქტიკული მნიშვნელობა

სადისერტაციო ნაშრომში კვლევა ჩატარებულია საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის თანამედროვე სურათის გამოსავლენად და ქვეყანაში არსებული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის შესაფასებლად.

სადისერტაციო ნაშრომი შეიძლება გამოყენებული იქნეს მეცნიერ-ეკონომისტებისა და სტატისტიკოსების მიერ ცხოვრების დონესთან დაკავშირებული პრობლემების შესწავლისას. მასში მოცემული თეორიული დებულებები, ასევე კვლევის სტატისტიკური ინსტრუმენტარი შეიძლება გამოყენებული იქნეს სოციალური და ეკონომიკური სტატისტიკის კურსების სწავლებისას.

ნაშრომი ასევე დაეხმარება პრაქტიკოს სტატისტიკოსებს და აღნიშნული საკითხით დაინტერესებულ ყველა ადამიანს.

გამოქვეყნებული ნაშრომები

შესრულებული კვლევის შედეგებზე გამოქვეყნებული 8 სამეცნიერო ნაშრომი:

1. საქართველოს შრომის ბაზარზე ჩამოყალიბებული ძირითადი ტენდენციები მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის ფონზე, სოციალური ეკონომიკა (№1), თბ., 2011წ;
2. სიღარიბე საქართველოში: სტატისტიკა და რეალობა (შედარებითი ანალიზი), ჟურნ. ეკონომიკა და ბიზნესი (№3), თბ., 2011 წ;
3. მოსახლეობის შემოსავლებისა და დანახარჯების სტატისტიკის აქტუალური პრობლემები საქართველოში, ჟურნ. ეკონომისტი (№1), თბ., 2012 წ;
4. სოფლის მეურნეობის ეკონომიკის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში, პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი, სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული თბ., 2012 წ;
5. სიღარიბისა და უმუშევრობის პრობლემები საქართველოში გლობალიზაციის თანამედროვე ეტაპზე. პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული თბ., 2013 წ;
6. დასაქმებისა და უმუშევრობის სტატისტიკური ანალიზი რეგიონული ჭრილით საქართველოში, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, II საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია, ბიოეკონომიკა და სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარება, სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული თბ., 2013 წ;

7. საარსებო მინიმუმის გაანგარიშების მეთოდოლოგიური საკითხები და მისი სრულყოფის გზები საქართველოში, ურნ. ეკონომიკა (1-2), თბ., 2014 წ;
8. Irakli Makalatia, Ketevan Krialashvili, Ramaz Gerliani - THE METHODOLOGY OF THE SUBSISTENCE MINIMUM CALCULATION FOR DEVELOPING COUNTRIES AND ITS COMPUTATION ON THE GEORGIAN EXAMPLE. KETTERING UNIVERSITY, DEPARTMENT OF MATHEMATICS, FLINT, MICHIGAN, USA, 2014.

დისერტაციის მოცულობა და სტრუქტურა

სადისერტაციო ნაშრომის საერთო მოცულობა შეადგენს კომპიუტერზე ნაბეჭდ 212 გვერდს და შედგება შესავლის, ოთხი თავის, დასკვნებისა და წინადადებებისგან. ტექსტის ძირითად ნაწილს თან ერთვის გამოყენებული ლიტერატურის სია და დანართები (ცხრილების სახით).

სადისერტაციო ნაშრომის სტრუქტურა:

შესავალი 4

თავი 1. ცხოვრების დონის კვლევის თეორიული საფუძვლები 10

1.1 ცხოვრების დონე, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური კატეგორია 10

1.2 მოსახლეობის ცხოვრების დონის აქტუალური საკითხების კვლევის ისტორიული განვითარება 23

თავი 2. ცხოვრების დონის კვლევის მეთოდოლოგიური საკითხები 40

2.1 ცხოვრების დონის მაჩვენებელთა სისტემა 40

2.2 ადამიანის განვითარების ინდექსის დინამიკა საქართველოში 51

2.3 საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის ზოგადი მაჩვენებლების ანალიზი 65

თავი 3. საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონის განმსაზღვრელი სოციალურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების სტატისტიკური კვლევა 75

3.1 მოსახლეობის ცხოვრების დონის დემოგრაფიული მახასიათებლების ანალიზი 75

3.2 საქართველოს მოსახლეობის შემოსავლებისა და დანახარჯების სტატისტიკა 85

3.3 საქართველოს შრომის ბაზრის სტატისტიკური შესწავლა	105
3.4 მოსახლეობის განათლების დონისა და ჯანდაცვის სტატისტიკა საქართველოში	125
3.5 მოსახლეობის ცხოვრების დონის ინდექსის აგება ადამიანის განვითარების ინდექსის გაანგარიშების მეთოდის საფუძველზე	138
თავი 4. სიღარიბე, როგორც ცხოვრების დონის მნიშვნელოვანი კატეგორია და მისი სტატისტიკური ანალიზი	145
4.1 საარსებო მინიმუმის გაანგარიშების მეთოდოლოგიური საკითხები	145
4.2 სიღარიბის რეალური მდგომარეობის სტატისტიკური ანალიზი საქართველოში	161
4.3 ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება და სიღარიბის დაძლევის გზები საქართველოში	168
დასკვნები და რეკომენდაციები	193
გამოყენებული ლიტერატურა	202